

Külföldi lapokból. (1. Bölcsészeti előtan az iskolában. — 2. A görög-tanítás módosítása. — 3. Az általános műveltség. — 4. A sport és az iskola.)

A porosz középiskolákban tudvalevően nincsen külön óra a bölcsészeti előtan számára. Ez az oka, hogy 1903-ban oly sok cikkben tanakodtak azon, miképen volna legcélszerűbb e tárgy oktatása. Pár ilyen cikkről már e rovat megemlékezett, most még Max Siebourg fejtegetéseit említem, ki a Neue Jahrbücher 1903. V. füzetében szól a kérdéshez. A mai tanterv keretében kívánja illő helyzetbe juttatni a bölcsészetet, melynek gymnasiumi szereplését kettős célúnak látja. Egyik cél a legfelső osztály tagjaiban oly élénk érdeklődésnek ébrentartása és helyes irányba terelése, hogy a félműveltek kedves könyveinél ne állapodjék meg. Meg kell adnunk ama külön tudomány helyes fogalmát, amely mellette, sőt felette áll az egyes tudományoknak, amely az ezektől állandóan és meggondolás nélkül használt elveket igazságuk és használhatóságuk szempontjából vizsgálja s amely a tudományok által előmozdított egyes megismeréseket a létező lényegének egységes képévé igyekszik egyesíteni. Másik célnak azt látja, ami a szorosán értett előtan feladata: az érettségit tevő vigye ki az életbe a logika és lélektan legfőbb alapfogalmainak ismeretét. Nem is gondolva arra, hogy a középiskola felső osztályaiban minduntalan ezekkel dolgozik, az iskola rendeltetése is ezt kívánja, hiszen a középiskola a főiskolára és az önálló tudományos munkára készít elő. A főiskolai előadások és a szakirodalom e fogalmak ismeretét természetesen tekintik. Az író említi, hogy egy fiatal egyetemi hallgató panaszosan beszélt volt tanárának, hogy az előadásokban mindig analysis, synthesis, theoria, hypothesis, analogia stb. fordul elő s ő nem tudja, hogy ezek mik! Elképzelhető az ilyen hallgatás eredménye! (Siebourgnak ezt a példáját minden tanár számtalan mással igazolhatja saját tapasztalatából. Minél többet fordítatnak alapos magyarázás nélkül, annál gyakoribb az ilyen eset s annál többször ejtik kétségbe a tanárt még érettségi előtt állók is azzal, hogy p. o. a német szövegben talált *directe Ironie-t direct ironiá-nak* fordítják s halványan sem sejtik egyiknek sem a jelentését!) A bölcsészet iránt való érdeklődés felkeltésére és ilyen gondolkozás fejlesztésére az anyanyelv és a klasszikus nyelvek irodalmát kívánja S. felhasználni. Egy második cikkben (IX. f.) szaktanárok adatai alapján a vallástan, történelem, földrajz, mennyiségtan és természettan tanítását veszi sorra s kimutatja, hogy melyik tárgy körében milyen módja van a bölcsészet tanításának, igazabban a gondolkozás ilyen fejlesztésének. Igen érdekes a német irodalomra vonatkozó útmutatása, ami közben Weigenfels könyvére (Kernfragen des höherer Unterrichts) támaszkodik. A latin és görög olvasmányok megválasz-

tásánál a philosophiai műveknek ad elsőséget s kifejezi azt a meggyőződését, hogy az utóbbi 10 évben (az 1891-i tantervtől az 1901-ig) igen is sok történelmi dolgot olvastak a gymnasiumban. Ellene van ugyan annak, hogy itt philos. történetet tanítsanak, mégis áttekintene az év elején a görög bölcsészet történetén, hogy Platon olvasása ezen alapulhasson. A philos. propædeutikáról az a véleménye, hogy ennek mindig előforduló elemeit valamikor feltétlenül összefüggően kell adni a tanulóknak s mivel a tanterv ezt kívánatosnak mondja, a szerző kötelezővé szeretné tenni. Két akadályja lehetne annak: az idő és a tanár. Külön óra azonban nem kell reá: a legfelső osztály német-tanítása közben el lehet végezni. A bonni kir. gymnasiumban e tárgy három órájából egyet erre fordítanak, de nem állandóan, mert tapasztalása szerint 20 óra elegendő. Az összefoglalás alapjául egy 23 lapos kis füzetet használ (Jonas, Grundzüge der philosophischen Propädeutik. Berlin, Gaertner). Eljárása inductiv és a példákat minden szakból veszi. A példák egybegyűjtése a tanulók tudásának sokféleségében közvetítőül és pihenőül szolgál. Kívánatos, hogy a philos. prop. tanára a physika tanárával teljesen egyetértsen. A mai tanterv fél a másik akadálytól: esetleg nincsen mindenik intézetben alkalmas tanár. Siebourg azt tartja, hogy akinek a német nyelv szakban a felső osztályokban való tanításra minősítése van, annak ezeket az elemeket is tanítania lehet. Hiszen a tanárnak nemcsak benne, de felette is kell lennie a tanított tárgynak. Ezért kívánja, hogy a felső fokon való tanításra a minősítést a németből csak a philosophiai propædeutikával együtt adják ki.

Örvedetes, hogy többhöz hasonlóan ez a cikk sem az órák számában, hanem a tanítás szellemében keresi a javítás módját. Az egész középiskolai oktatás sok kietlenségén lehetne ilyen módon segítenünk. E fejtegetéseknek érdekes befejezése, hogy arra a különös jelenségre mutat rá, hogy a porosz (s általában a német) középiskolai tanárok sem tesznek vizsgálatot a bölcsészetről. Tudjuk, hogy a neveléstudományból sem. Bizonyára nem a vizsgálat a fő, de az egész tanítá-nevelés értéke megkívánja a tanárok illetén előkészülését, sőt ez előkészülés számbavételét is. A bölcsészet tanulmányozása megadja minden valamire való tanárnak munkája értékének felismerését, saját tárgyának a többi közé illesztését s az egész oktatás egységének előmozdítását, szóval gyarapítja az itt óhajtott szellemet. Ily szempontok szerint helyes megítélnünk az egyes tárgyakat is, amint a Neue Jahrbücher 1903. VI. füzetében Karl Goebel teszi Platon műveivel, melyeket a költészetbe bevezetésre legalkalmasabbnak itél. Ezért kívánja valamelyik mű teljes olvasását; a szemelvényekhez visszatérést pädagogiai hanyatlásnak mondja s csak akkor tudja igazolni, ha a nyelv

nagy nehézséget okoz. Ekkora nehézséget azonban az annyi órán tanított görög nyelvben szerinte nem szabad találniok a tanulóknak. És mégis találunk. Ugyane folyóirat VII. füzetében *A görög-tanítás az új gymnasiumban* címen *Hornemann* fejti ki, hogy a görögben a tanítás csak nagyon tökéletlenül szolgál céljának, mert az olvasmányokat helytelenül vizsgálják meg s főképen azért, mert még mindig igen sok időt és erőt fordítanak a nagyon is gépies nyelvtan-tanításra, csaknem fele az egész időnek a nyelvtan gyakorlásával telik el. A javítás módjául hivatkozik H. L. Ahrens módszerére, aki Hannoverben több mint 50 évvel ezelőtt Homerosból indult ki az attikai dialectus helyett. Hiába igyekszik a gymnasium azon, hogy a görög szellem hatását a tanulók lelke megérezze, ha öt, hat, hét vagy több íróból olvastatnak. A legkiválóbbak közül keveset, de alaposan kell megismerniök, hogy azok nyelvét és gondolkodás-módját elsajátítva, a külső nehézségektől el nem riasztva a művek tartalmának szívök, lelkök megnyílják. Ezért a görög olvasmányokat a feltétlenül szükségesekre kell korlátozni s határozottan mellőzni minden mást, még ha különben értékes volna is. A görögök történetének igen érdekes jellemzése után annak kiemelkedő vonásait feltüntetve megállapítja Hornemann, hogy a görög szellemnek a tanulókra való hatása céljából négy nagy író olvasása szükséges: első fokon (III—II.) Homeros, azután Sophokles és Thukydidés, végül Platon. Sophokles feltétlenül a primába való, Thukydidés művének elbeszélő részei a secundában sem nehezek. Homerossal kezdve s az attikai nyelvjárásba bevezetést egészen az U. II. kezdetéig hagyva, véleménye szerint Thukydidéshez lehetne fogni a nélkül, hogy mint bevezetésre Xenophonra volna szükség. Ha ezt olvasnák is, csak annyi ideig szabad, amennyi átmenetül szükséges. Sok író olvasása volna még kívánatos, de jobb jól végezni a szükségeset, mint hiányosan mindazt, ami kívánatos. De meg a gymnasiumi tantárgyak sokaságával magával is akkora változatosság jár, hogy legelső sorban az a pädagogiai kötelesség, hogy az egyes szakokon belől a lehető legnagyobb egyszerűsítés történjék. A rendelkezésre levő időt okosabban kellene felosztani, hogy a nyelvtannal ne vesszen el sok idő. Ez csak úgy lehetséges, ha Ahrens terve szerint Homeros a kezdő s az attikai nyelvjárás az UII-re marad. Ekkor az Odysseia lényegében elvégezhető a III-ban s az Ilias az OIII-ban. A megfelelő bevezetés után a II-ban Thukydidés könnyebb részei, az UI-ban Sophokles, az OI-ban Platon. A nyelvtani oktatásnak a II-ban végződnie kell. E rendezéssel minden író természetes helyére jut, mert a tanításnak a görög szellem fejlődése is, a tanuló növekvő szellemi ereje is megfelel. Homerossal indulva a nyelvtan tanítása könnyebb, érdekesebb és nagyobb képző erejű. Ahrens eljárását különösen az jelle-

*az en
dolato*

mezte, hogy 1. a legszükségesebb alaktani részeket már az olvasás előtt begyakorolta, a többit, a legnagyobb részt pedig lehetősen inductív módon az olvasmányokhoz kapcsolva; 2. az alaktant a nyelvtudomány eredményeit felhasználva, magyarázva tanította. A tanulók megértették és elemezték az alakokat, az emlékezet működésének gépiessége csökkent. Hornemann Ahrensnek számos követőjét nevezi meg s Wilamowitzra, Mathiasra hivatkozva újabb kísérletezést sürget, mert a hellen szellem nagy értéke csak ilyen módszer útján hathatna kellően a német nemzetre.

Hornemann cikke nemcsak a szak tekintetétől érdemi az elolvasást, hanem azért is, mert az oktatás nevelő értékét akarja fokozni s az egész tantárgynak nemzeti fontosságot tulajdonít a németiség szempontjából. Nagyon becses — nem új, de elég gyakran nem hangoztatható — az a megjegyzése, hogy ha már annyi tárgy van a gymnasiumnak, az egyeseket egyszerűsítsük. Ez a kívánság mint a mélyítés óhajtása érdemel figyelmet. Az irodalomnak, az olvasásnak kívánja a nyelvtantól lefoglalt időt is. Az órák okosabb felhasználására való törekvés látszik ebből. Nem egyes pontjaiban, csak alapjában megegyezik ezzel az a kolozsvári tanári körben tartott felolvasás, melyben *Incze Béni* azt hangoztatta, hogy a görög-tanítás ma céljának nem felel meg, eredménye ki nem elégíthet s ezért az olvasmányokat kell megfelelőbben érvényesíteni s az időt is célszerűen felosztani. A görög szellemnek a németre való hatása igazolja Hornemannnak azt az álláspontját, hogy a német gymnasiumnak a görög irodalom nemcsak olyan kincse, mely más iskoláktól megkülönbözteti, hanem élet-eleme, melyben betölti azt a rendeltetését, hogy a modern német műveltséget történelmileg fejlessze. Ez az igazság azonban a magunk helyzetének meggondolására indít, mert a görög irodalom értékét a nevelésben elméletileg egyképen láthatjuk, de a nemzeti szempont és a történelmi fejlődés nem mutatja mindenik nemzetnél ugyanazokat a mozzanatokat, épen nálunk pedig — hogy ezt a kis dolgot említsem — a görög jelentőségét nem lehet abban lát-nunk, hogy a gymnasiumot más iskoláktól megkülönbözteti, mert ez a különbségnek csak egyik jele.

P. Cauer azt bizonyítja (N. Jb. 1903. X.), hogy a három kö-zépiskola sajátossága még azokban a részletekben is nyilvánul, melyek mindenik intézetben megvannak. Feltétlenül szükségesnek látja, hogy letegyenek az iskolák a mindnyájokat bántó becsvágyról, hogy a tudás minden anyagából közvetítsék a legbecsesebb kivonatot. Ezzel természetesen feláldozzák az általános műveltség eszményét, ha nyíltan megvallják, hogy vannak olyan fontos ismeretágak, melyek közül egyiket egyik, a másikat a másik fajta iskolában nem lehet tárgyalni. De ezzel

csak egy áldatlan képzelődés szűnik meg, mert hol van általános műveltség? Csak a tantervek papirosán, mesterséges egybeszerkesztés, de nem élő valóság. Nincs olyan érett ember, kiből valósággal megvolna az ismereteknek az érettségit tevőtől megkövetelt sokfélesége s ha volna, halálos unalmat terjesztene maga körül. Ellenben mindig felfrissítő hatású olyan tevékeny és gondolkodó emberrel való találkozásunk, ki valamely határozott hivatás biztos talaján áll s onnan nézi a világot. Bármily téren működjék is, minden esetre egész tömeg vonatkozás köti össze munkakörét a környező közösség életével. Szerény, de értékes célja az ember nevelésének, hogy megszerezze az összefüggés felismerésére a képességet s kedve legyen ezt figyelembe is venni. Ennek elérésével együtt jár a kölcsönös megértés alapja is, aminek elvesztésétől félnék, ha nem minden ember ugyanazt az oktatást nyeri. Goethe-t idézi Cauér: «Jól mondják, hogy az emberi erők egységes kiművelése kívánatos és a legjobb. Csakhogy az ember erre nem született; minden egyesnek külön kell magát mint sajátost művelnie, de fogalmat alkotnia arról, hogy mi az egész együtt.» S hozzá teszi, hogy ma még inkább hiába törekszünk általános műveltségre s az a surrogatum, melyet e hangzatos néven terjesztenek, még hiányosabbá lett. Alapjában mindenki így látja ezt; bár volna bátorság e szerint cselekedni is.

Cauer rövid cikke nem vonhatja le ebből a szükséges következtetéseket, még kevésbbé fejtheti ki azt a rendszert, mely a világos és helyes felismerésből eredhet, sőt szükségképen származik. Nem mondja meg azonban azt sem, hogy ha általános műveltséget nem adhat a középiskola, akkor hogyan egyeztesse meg az egyesek szükségzeit a nemzeti szükséglettel, amely utóbbi feltétlenül megkívánja bizonyos tekintetben a műveltség alapjainak általános, a nemzet minden tagjában közös voltát. Cikke elején hivatkozik a XIX. század utolsó három tizedének közoktatásügyi jelenségeire. Nyilvánvaló, hogy igaza van Cauérnek: általános műveltség nem adható, tehát így az egységes középiskola nem lehet megfelelő; de azokból a jelenségekből meg kell állapítani azt az értékes eredményt, hogy az alapokban való egyezést akkor is kívánatosnak tartották. Mély reformot csak az csinál akár a porosz, akár más közoktatásban, aki mellőzi a mindenkiben egyforma, ú. n. általános műveltség felületességet jelentő jelszavát, biztosítja a nemzeti művelődés egységes alapját, de egyúttal az ebből kikelő sajátosságoknak teret nyitva a nemzeti műveltség tartalmát is biztosítja. A közoktatás ilyen szervezése csak ezt az irányt biztosító elv alapján történhetik: rendszeresen, nem csak egyes részletek módosításával. A Cauér emlegette kívánságok emlékeztetnek Széchenyi István grófnak egyik-másik gondolatára, például arra is, hogy a magyar emberek

jellemvonása, hogy igyekszik személyiségét szeplőtelen mineműségében kifejteni. Ha Cauer Goethere hivatkozik, mi Széchenyinnél jó helyen keressük az irányító elvet.

A Neue Jahrbücher-nek még egy cikkét említem fel: *Gasch*. «A sport és az iskola» címen megállapítja, hogy az iskolának e téren kettős felada van. Meg kell óvnia növendékeit a testgyakorlás sportszerű folytatásától, de arra is meg kell tennie a magáét, hogy erejét vegye a sport-emberek támadásainak, melyeket az iskolai tornázás és játékok ellen intéznek. Ezért a következőket javasolja: 1. Az iskolai törvények alapján minden osztálynak szigorúan meg kell tiltani a sport-egyesületekbe, akár azok külön osztályaiba való belépést, sőt az egyesület játékaiban való részvételt is. A szülőket erre nyomatékosan, ismételten figyelmeztetni kell. — 2. Nem szabad engedélyezni kisebb tanulóknak ily célú egyesülését, sem versenyzését. — 3. Nagyobb tanulóknak is csak az iskola keretében s tanári felügyelettel egyesülhessenek. Taggá csak az igazgató, osztályfő és tornatanító beleegyezésével válhasson mindenki s a gyakorlatok csupán üdülésül szolgáljanak. — 4. Más iskolák tagjaival való versenyzés csak év végén, az igazgató külön engedélyével történhessék. Nem szabad azonban más egyesületekkel vagy azok kebelében versenyezniök a tanulóknak. E tiltó rendszabályok mellett a következők segíthetnének elő a sport leküzdését: 1. Tornázás lehetően a szabadban történjék. A tornacsarnokot egy héten legalább kétszer alaposan takarítsák, télen délben és este nedves ruhával feltörörljék. A tanulók tornacipőket használjanak. — 2. Nyáron a felső és középső osztályok a rend- és szabad-gyakorlatok helyett a futást, ugrást és súlydobást gyakorolják. — 3. Az iskolai játékokon való részvételt lehetően kötelezővé kell tenni, szükség esetén megállapítván az idejét. Sokkal fontosabb, hogy minden tanuló legalább egyszer játszik egy héten, semmint hogy egyik rész háromszor. — 4. A játékok főként ú. n. harci játékok legyenek s a labdarugásnál előbbre való a német labdajáték. A rugást legfeljebb a legfelső osztályokban lehet megengedni. — 5. Egyszer egy évben legyen iskolai ünnepély egyszerű versenytornázással. — 6. Az osztályok kirándulásai énekléssel élénkített gyaloglások legyenek, amelyek közben nem a vasúti út és az ebéd a fődolog.

Gasch ellene van a tanulók sportszerű testgyakorlásának, mert a sport egyoldalú s egyoldalúvá tesz, míg az okos testi nevelés sokoldalúan műveli a testet; nem hogy tekintettel volna a sport a szépérzékre, sőt gyakran vét a tisztesség és jó erkölcs ellen s mivel egyedül az eredmény ott a fő, még a testtartás is mellékessé válik; a sport épen nem olyan egészséges, mint a milyennek feltűntetik: ki állítja meg a kimerült fiút a sport-téren, ki kényszeríti a sáppadót,

hogy pihenjen? Társai nem, sőt hangos kiáltásokkal buzdítják a kimerült futót ereje végső maradványának a kifejtésére is. Legnagyobb kifogása azonban az, hogy a sport nemzetközi, holott az iskola ebben is a hazait, nemzetit tartozik ápolni. Azt kívánja, hogy fejlessze a német középiskola a német tornázást, a német játékot, mert itt is fontos az értékes birtok megőrzése, akárcsak szellemi téren.

Tehát a nemzeti vonatkozás még a játékban, a testgyakorlásban is! A németeknél védekezés ez a nyelvükben, életmódjokban, testgyakorlásban elterjedt «rasende Engländerei» ellen, — mi más okokból ugyanezt gondoljuk s örömmel látjuk egy-egy iskolának játszó udvarán a magunk s apáink magyar játékait. i. s.

VEGYESEK.

— Nyelvtudományi Társaság. Harmincan azok közül, akik ma a magyar nyelvtudomány élén haladnak, felhívást bocsátottak ki egy magyar Nyelvtudományi Társaság alapítására s karácsony után sok jelentkező tag lelkes csatlakozásával meg is alakították. A Társaságnak az lesz a feladata, «hogy magát a társadalmat hívja segítségül, kizárólag a nyelvtudományi törekvések előmozdítására». Módot akar adni, «hogy mindenki hozzáférhessen s a maga módja szerint hozzájárulhasson a nyelvtudomány és nyelv művelés munkájához.» A Társaságnak az lesz a törekvése, «hogy lehetőleg kielégítse minden művelt magyar embernek nyelvünk iránt való érdeklődését s hogy mindenkinek irányt adjon és utat mutasson, hogyan lehet segítségére nyelvünk és nyelvészetünk művelésében». Mert — amint a Felhívás mondja — «nyelvünk megőrizte a magyar nép ősfoglalkozásának és fejlődő műveltségének emlékeit, azonkívül föltárja a népleleknek számtalan jellemző vonását. Mindezeket a kincseket kiaknázni s a nemzeti művelődés javára értékesíteni csak közös törekvéssel s csak nemzedékek munkájával sikerülhet». — A társaságnak tagja lehet mindenki, aki *tagsági díj fejében évi tíz koronát* vagy alapítványképp egyszer s mindenkorra legalább 200 koronát fizet. Ennek fejében kapják a tagok a Magyar Nyelvört, a társaság kiadványait pedig kedvezményes áron. Amint a Felhívásból látni, a tervezők valami olyan szervezetet akarnak, aminő a Természettudományi Társaságé és minden jó magyarnak kívánnia kell, hogy az új társaság legalább akkora népszerűsége tegyen szert, mint ama régi. Alig van osztály a hazában, mely az alakulandó társaságnak annyira segítségére lehetne, mint a magyar tanítótság. Az ország legfélreesebb falujában is jut ebből az osztályból legalább egy, s benne egy olyan intelligentiájú ember, aki a gyűjtő munkára egészen alkal-